

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри соціальної роботи та реабілітації Національного університету біоресурсів і природокористування України кандидата педагогічних наук, доцента **Прохорчука Олександра Михайловича** на дисертацію **АНДРУСИКА Павла Петровича** на тему: **«Підготовка студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» до використання цифрових ресурсів у професійній діяльності»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Найближчими роками передбачається активне реформування виробничої сфери шляхом розроблення, впровадження сучасних інформаційних систем та технологій на основі застосування комп'ютерів у комплексі з іншими технічними засобами.

Прогресивність напрямів удосконалення підготовки фахівців характеризується тим, що освіта повинна відображати зміни шляхом розроблення нових принципів і перспективних технологій навчання, забезпечення готовності фахівця до професійної діяльності в умовах сучасного інформаційного середовища і тим самим забезпечити підготовку кваліфікованих фахівців до використання цифрових ресурсів у професійній діяльності.

Уведення цифрових ресурсів в освітній процес є однією з найбільш нагальних тенденцій розвитку освіти. Вони вимагають його інтенсифікації, збільшують швидкість та якість сприйняття, розуміння та засвоєння знань. Технології не замінюють викладача, а доповнюють його. Цифрові технології створюють нові можливості, дозволяючи разом отримувати задоволення від захоплюючого процесу спілкування та пізнання. Вони сприяють автоматизації більшої частини роботи педагога, вивільняючи людський ресурс на пошук, спілкування, індивідуальну роботу, уможливають отримання моментального зворотного зв'язку, покращують ефективність управління освітнім процесом та освітою в цілому.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення. У дисертації Андрусіка Павла Петровича теоретично обґрунтовано становлення проблеми підготовки студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» до використання цифрових ресурсів у професійній діяльності; охарактеризовано класифікацію цифрових освітніх ресурсів у професійній діяльності педагога; визначено методику використання цифрових освітніх ресурсів у процесі підготовки студентів ЗВО; досліджено напрями, що визначають готовність студентів ЗВО до використання цифрових ресурсів у професійній діяльності; розроблено та експериментально перевірено модель підготовки студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» до використання цифрових ресурсів у професійній діяльності.

Робота включає вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг роботи становить 259 сторінок. Робота містить 12 таблиць, 29 рисунків та 5 додатків.

У першому розділі розглянуто теоретичні основи використання цифрових ресурсів у сучасному науковому дискурсі. Актуальність та доцільність дослідження проблеми підготовки студентів до використання цифрових ресурсів у професійній діяльності як у теоретичному, методологічному, так і в історичному плані демонструють доробки багатьох сучасних науковців.

Здобувачем проаналізовано та виокремлено такі групи праць науковців: наукові доробки монографічного характеру (монографії, посібники, підручники); наукові статті щодо використання цифрових ресурсів в освітній діяльності; дисертації науковців, що безпосередньо чи опосередковано розкривають проблему підготовки студентів до використання цифрових ресурсів у професійній діяльності; праці зарубіжних дослідників-науковців, що розглядають проблему використання цифрових ресурсів в освітньому процесі.

Висвітлено використання цифрових освітніх ресурсів при підготовці майбутніх фахівців у країнах ЄС. Розглянуто основні завдання інформатизації освіти, види цифрових освітніх ресурсів за освітніми функціями. Досліджено фактори ефективності використання цифрових освітніх ресурсів у освітньому процесі. Зазначено, що в Європі освітні системи були покликані інтегрувати цифрові навчальні платформи та інструменти для викладання

та навчання, визнаючи потенційні переваги нових технологій і цифрових навчальних середовищ, які стали невід'ємною частиною повсякденного життя.

Розглянуто використання цифрових освітніх ресурсів при підготовці майбутніх фахівців у таких країнах: Румунії, Угорщині, Нідерландах, Німеччині, Австрії, Польщі. Здобувачем розглянуто саме ці країни, тому що у них інформатизація освіти, стоїть на дуже високому рівні і ці країни прагнуть вироблення єдиних педагогічних підходів до розроблення та використання різних цифрових освітніх ресурсів.

Проаналізовано нормативно-правове забезпечення підготовки фахівців до використання цифрових ресурсів у професійній діяльності.

Метою нормативно-правового забезпечення є: розвиток нормативно-правової бази в галузі онлайн навчання; створення єдиного інформаційного ресурсу, входження в існуючі платформи онлайн навчання та надання доступу до онлайн-контенту за принципом «одного вікна»; зростання кількості онлайн курсів, провідними розробниками яких виступають державні структури та бізнес-спільноти; формування системи оцінювання якості онлайн контенту; підготовка кадрів (викладачів, експертів) у галузі електронного навчання.

Створення цифрового освітнього середовища є головним завданням, яке створюється за рахунок розвитку та запровадження електронного навчання, яке сьогодні є пріоритетним напрямом у світовому освітньому просторі. А нормативно-правове забезпечення країни визначає стратегічні плани в освітньому процесі та розвитку інформаційного суспільства.

У другому розділі визначено організаційно-методичні засади розвитку цифрових ресурсів у професійній діяльності педагога, зокрема, класифікацію цифрових освітніх ресурсів (за функціональною класифікацією; за матеріалами наукових публікацій; за структурою; за організацією тексту; за характером вихідних даних; за цільовим призначенням; за групою користувачів; за наявністю друкарського еквіваленту; за інформаційним видом; за ступенем дидактичного забезпечення; за освітньо-методичними функціями; за характером взаємодії користувача; за технологією розповсюдження та залежно від форми власності), що сприяє покращенню всіх рівнів освітнього процесу за рахунок застосування засобів сучасних інформаційних технологій; допомагає розвитку індивідуальності студента, його підготовку до комфортного життя в умовах інформаційного суспільства.

Охарактеризовано методику використання цифрових освітніх ресурсів у процесі підготовки студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки». Проаналізовано ряд методів навчання, які широко використовуються у педагогічній практиці та сприяють активізації навчальної діяльності студентів до використання цифрових освітніх ресурсів у процесі підготовки (метод ситуаційного аналізу, метод навчання через завдання, метод демонстраційних прикладів, програмування та навчальний обчислювальний експеримент, метод доцільно підібраних завдань, метод проєктів, інформаційно-рецептивний метод, репродуктивний метод, евристичний метод, метод проблемного викладу, дослідницький метод, інтерактивні методи, метод модерації, метод демонстраційних прикладів, метод інтегрованого навчання, методи контролю і самоконтролю, колаборативно-пошуковий метод).

Дані методи залучають студентів до самостійної пошукової діяльності, постановки й вирішення навчальних проблем. Допомагають використовувати навички критичного мислення та вирішення проблем за обмежений час, допомагають систематизувати знання та природно інтегрувати навчання в реальне життя. Вдосконалюють спосіб міркування при отриманні конкретних фактів під час самостійного спостереження і вивчення різних інформаційних об'єктів, стимулюють розвиток й самовдосконалення, залучають будь-якого фахівця до спільного вирішення загальнолюдських проблем, сприяють кращому розумінню нової інформації. За допомогою ефективного керування ресурсами й інформаційними потоками, удосконалюють визначення навчальних цілей та способів їх досягнення, вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію, оцінювати власні результати навчання. Цифрові ресурси в застосуванні з іншими предметами створюють хороше підґрунтя для активізації пізнавального інтересу студентів до інших галузей знань.

Визначено основні напрями використання цифрових освітніх ресурсів в закладах вищої освіти: цифрові ресурси як науковий напрям (нижній (фізичний); середній (логічний); верхній (користувацький); некерована цифровізація; керована цифровізація; комп'ютерна техніка та інформатика як об'єкти вивчення; комп'ютер як підвищення ефективності педагогічної діяльності; комп'ютер як підвищення ефективності науково-дослідної діяльності в освіті; комп'ютер та інформатика як компонент системи освітньо-педагогічного керування. За допомогою цих напрямів визначено високий рівень готовності фахівця до використання цифрових ресурсів до виконання професійної діяльності різних умовах і різних рівнях.

Розкрито умови та модель підготовки студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» до використання цифрових ресурсів у професійній діяльності, що спрямовані на вдосконалення ефективності використання цифрових ресурсів у професійній діяльності студентів.

У третьому розділі охарактеризовано критерії (особистісно-індивідуальний, ціннісно-мотиваційний, когнітивно-пізнавальний, технологічно-діяльнісний), показники та рівні (низький, середній і високий) динаміки ефективності використання цифрових ресурсів у професійній діяльності студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки».

Проведено констатувальний етап педагогічного експерименту з метою вивчення проблеми використання цифрових ресурсів у професійній діяльності студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» через анкетування, інтерв'ювання, включене спостереження, аналіз творчих робіт, порівняння, ранжування. Отримані дані засвідчили загалом позитивну динаміку цифрової інтеграції в професійну діяльність викладачів і студентів, але також указали на потребу в подальшому розвитку рефлексивної, критичної й методичної культури роботи з цифровим освітнім ресурсом. Необхідність проведення формувального етапу експерименту зумовлена потребою перевірки ефективності запропонованої авторської структурно-змістовної моделі ефективності використання цифрових ресурсів у професійній діяльності студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» та розробленої методики в умовах реального освітнього процесу.

Проведено формувальний етап педагогічного експерименту, який базувався на аналізі критеріїв: особистісно-індивідуального, ціннісно-мотиваційного, когнітивно-пізнавального, технологічно-діялісного, що сукупно відображали позитивну динаміку ефективності використання цифрових ресурсів у професійній діяльності студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки». Завдання формувального етапу були реалізовані шляхом застосування авторської методики використання цифрових освітніх ресурсів у процесі підготовки, представленої в другому розділі дисертації. Означене дозволило виявити зміни в динаміці ефективності використання цифрових ресурсів у професійній діяльності студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» в експериментальних і контрольних групах. Окрім того, було проведено аналіз результатів оцінки динаміки ефективності використання цифрових ресурсів у професійній діяльності студентів за окремими критеріями.

Узагальнені результати динаміки рівнів ефективності використання цифрових ресурсів у професійній діяльності студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» свідчать про позитивні зміни як у контрольній, так і в експериментальній групах після проведення формувального етапу педагогічного експерименту.

Проведений експеримент продемонстрував, що запропонована структурно-змістова модель ефективності використання цифрових ресурсів у професійній діяльності студентів є дієвим інструментом підготовки фахівця. Отримані результати виявили значущі відмінності між рівнями позитивної динаміки моделі ефективності використання цифрових ресурсів у професійній діяльності студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» як за окремими критеріями, так і загалом. Застосування критерію Пірсона забезпечило обґрунтованість і репрезентативність висновків дослідження.

У цілому дисертація Андрусика Павла Петровича є завершеною науковою працею, а її оформлення відповідає встановленим вимогам МОН України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки Національного університету

біоресурсів і природокористування України «Теоретико-методичні основи навчально-виховної роботи у природоохоронних та аграрних вищих навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0115U003561).

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків. Наукові положення, висновки та пропозиції, подані в дисертаційному дослідженні, є достатньо обґрунтованими та логічно узгодженими із метою та завданнями дослідження. Вони базуються на системному аналізі наукових джерел з педагогіки, психології, соціальної роботи, а також на вивченні відповідних нормативно-правових документів. Це підтверджується коректним використанням комплексу науково-теоретичних, емпіричних, математико-статистичних, графічних методів дослідження, адекватних поставленій меті та завданням. Автор застосував як кількісні (анкетування, тестування), так і якісні методи (спостереження, аналіз документів, контент-аналіз) для отримання достовірних результатів.

Достовірність отриманих результатів забезпечується: результатами виконаних автором низки експериментальних досліджень; публікацією статей в провідних фахових виданнях України і за кордоном; апробацією отриманих наукових результатів на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях. Теоретичні аспекти та практичні результати дослідження апробувалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях міжнародного і всеукраїнського рівнів: Всеукраїнській студентській інтернет-конференції «Актуальні проблеми сучасної психологічної науки: виклики сучасності» (м. Житомир, 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Виклики сучасної освіти зумовлені екстремальними умовами функціонування» (м. Берегове, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Трансформація системи міжнародних відносин в умовах російсько-української війни (до дня спротиву окупації Автономної республіки Крим та м. Севастополя)» (м. Київ, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу» (м. Київ, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток лідерського потенціалу жінок в академічному середовищі: міжнародний досвід для потреб розбудови України» (м. Київ, 2024 р.).

Повнота викладення матеріалів дослідження в опублікованих працях. Основні положення дисертації викладено у 10 публікаціях, з яких 5 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, стаття у науковому виданні іншої держави, 4 тези наукових доповідей.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендацій щодо їх можливого використання. Всі отримані автором результати є новими, достовірними та належно обґрунтованими. **Наукова новизна** одержаних результатів дослідження: *уперше* визначено сутність та специфіку педагогічного забезпечення підготовки фахівців до використання цифрових ресурсів у професійній діяльності на базі теоретичного, порівняльного, ретроспективного та системного аналізу сучасних наукових джерел; розкрито використання цифрових освітніх ресурсів при підготовці майбутніх фахівців у країнах ЄС; висвітлено класифікацію цифрових освітніх ресурсів; показано використання цифрових ресурсів у підготовці студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки»; охарактеризовано основні напрями використання цифрових освітніх ресурсів в закладах вищої освіти; визначено сучасні методи використання цифрових освітніх ресурсів у процесі підготовки; теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено умови та структурно-змістовну модель підготовки студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» до використання цифрових ресурсів у професійній діяльності; *удосконалено* класифікацію цифрових освітніх ресурсів щодо здійснення випереджувального підходу та концептуальних ідей неперервного професійного розвитку студентів в Україні в умовах глобалізаційних процесів; *подальшого розвитку набули* принципи щодо підготовки фахівців до використання цифрових ресурсів у професійній діяльності та використання передових ідей зарубіжного досвіду в системі реформування освітньої системи України.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у розробленні та впровадженні в освітній процес ЗВО навчально-методичного забезпечення, зокрема: методичні розробки, методики реалізації конструктивно-педагогічних і методичних умов

організації підготовки фахівців спеціальності «Освітні, педагогічні науки» до використання цифрових ресурсів у професійній діяльності; удосконалення навичок роботи з основними цифровими інструментами та платформами завдяки впевненому володінню Google Workspace, Moodle, Zoom, MS Teams, Canva, LearningApps, Kahoot, Mentimeter, Padlet, Genially тощо. Окрему увагу було приділено аналізу продуктів навчальної діяльності студентів, зокрема їхніх мультимедійних презентацій, віртуальних занять, освітніх відео, тестових завдань, створених у цифрових середовищах (Google Forms, Canva, Kahoot, Genially, Mentimeter тощо). Водночас було проведено порівняльний аналіз українського і закордонного досвіду цифровізації педагогічної освіти, зокрема шляхом ознайомлення з міжнародними підходами до формування digital literacy та digital pedagogy у фаховій підготовці майбутніх учителів і викладачів. Що допомагатиме підвищенню якості освіти та готовності студентів до викликів нинішнього ринку праці, а також в удосконаленні освітньої практики.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які подано автором для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування. Таким чином, у дисертаційному дослідженні Андрусика Павла Петровича відсутні порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи. Дисертація Андрусика Павла Петровича, як будь-яка творча наукова праця, не позбавлена недоліків, які можуть слугувати підґрунтям для наукової дискусії та вдосконалення:

1. У зв'язку з тим, що тема роботи є актуальною і потрібною для сьогодення варто було б у вступі роботи більш детально прописати актуальність дослідження.

2. У декількох частинах 1 та 2 розділів повторюються однакові тези про переваги цифрового середовища, що знижує текстову сконцентрованість і наукову лаконічність.

3. Дисертація має цінне практичне спрямування. Рекомендуємо Андрусика Павлу Петровичу за результатами її дослідження підготувати посібник нового покоління з проблеми підготовки студентів до використання цифрових ресурсів у професійній діяльності.

4. Мова та стиль викладу дисертаційного матеріалу відповідають науково-академічному стилю. Проте варто зазначити, що у тексті роботи зустрічаються незначні технічні огріхи.

Вказані зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Отримані здобувачем результати досліджень і висновки є обґрунтованими, мають високий рівень наукової новизни і практичну цінність.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим нормам. Аналіз дисертації, опублікованих наукових праць дає підстави для висновку, що дисертація на тему: «Підготовка студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» до використання цифрових ресурсів у професійній діяльності» за актуальністю і глибиною, рівнем узагальнення та обсягом, повнотою викладу її основних результатів, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Андрусик Павло Петрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка».

Рецензент доцент кафедри соціальної роботи та реабілітації Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат педагогічних наук, доцент Олександр Прохорчук